

Nr 5

Kulturutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1971/72 till ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. jämte motioner.

Propositionen

Kungl. Maj:t har i propositionen 1971: 1, bilaga 10 (punkt B 5, s. 25—27 i utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 4 januari 1971) föreslagit riksdagen att till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 7 257 000 kr.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels motionen 1971: 804 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. vari hemställts att riksdagen beslutar att bibliotek ersättningens grundbelopp för lån av svenskt originalverk höjs till 25 öre från och med nästa budgetår och att vederbörande utskott företar den uppräknig av förslagsanslaget som kan bli erforderlig samt att riksdagen hemställer till regeringen att skyndsamt införa förhandlingsordning för författarna av den karaktär som anges i motionen,

dels motionen 1971: 812 av herr Källstad m. fl. i vad avser hemställan att riksdagen beslutar att höja författarsättningen för biblioteks-lån till 15 öre per lån av originalverk,

dels motionen 1971: 814 av herr Larsson i Staffanstorps m. fl. vari hemställts att riksdagen till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 8 757 000 kr.,

dels motionen 1971: 827 av herrar Sundman och Ahlmark vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att ersättning till författare för utlåning av deras verk genom bibliotek må höjas till de belopp och fördelas enligt de regler som föreslås av styrelsen för Sveriges författarfond i dess anslagsframställning samt till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1971/72 anvisar ett förslagsanslag av 15 260 000 kr.,

dels motionen 1971: 828 av herrar Sundman och Ahlmark vari hemställda att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar sig för att faktiska förhandlingar kommer till stånd mellan staten och Sveriges författarförbund som en förberedelse för en kommande legal förhandlingsrätt.

Ur förevarande anslag utgår dels ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m., dels ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar, dels medel för nordiska författarstipendier.

Gällande bestämmelser om bibliotekersättning återfinns i kungörelsen (1962: 652) angående Sveriges författarfond (ändrad senast 1970: 137). Ersättning utgår för utlåning genom stifts- och landsbibliotek, länsbibliotek, folkbibliotek och skolbibliotek av svenska litterära verk i original och litterära verk i svensk översättning. Ersättning utgår för sådana verk även om de ingår i bibliotekens referenssamlingar och inte lånas ut.

Från anslaget överförs årligen till Sveriges författarfond medel motsvarande vissa grundbelopp för bibliotekersättningen. Innevarande budgetår uppgår grundbeloppet till 12 öre för lån och 48 öre för referensexemplar av originalverk av svensk upphovsman, vars upphovsrätt alljämt gäller jämlikt lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, samt till 4 öre för lån och 16 öre för referensexemplar av översatta verk under förutsättning att översättaren är svensk och att hans upphovsrätt alljämt gäller. Av fondens medel utgår individuell ersättning till svenska originalförfattare, s. k. författarpenning, som motsvarar hälften av grundbeloppet för originalverk med vissa begränsningar bl. a. för författare med höga utlåningssiffror. Återstoden av fonden, den s. k. fria delen, används efter bestämmande av författarfondens styrelse till stipendier, pensioner, understöd och andra för författare, översättare m. fl. gemensamma ändamål.

Styrelsen för Sveriges författarfond har i sin anslagsframställning för nästa liksom för innevarande budgetår föreslagit att bibliotekersättningen skall utgå med 25 öre för lån av svenskt originalverk, med 10 öre för lån av översatt verk, med 1 krona för i referenssamling ingående exemplar av svenskt originalverk samt med 40 öre för referensexemplar i översättning. Vidare har författarna, som framgår av motionen 1971: 827, genom sin centrala fackliga organisation sedan ett antal år krävt att bibliotekersättningens grundbelopp skall utgå med 25 öre.

Nämnas må också att det i förra årets statsverksproposition (bilaga 10, s. 30) redovisades att 1968 års litteraturutredning i en särskild skrivelse framfört vissa synpunkter på bibliotekersättningen. I skrivelsen

betonade utredningen att den enligt sina direktiv skall ompröva de statliga insatserna för direkt författarstöd. Därvid skall den väga olika möjliga insatser för författar- och litteraturstöd mot varandra inom hela området för att bästa möjliga samlade effekt av åtgärderna skall kunna uppnås. Med hänsyn till de olika önskemål som från författarnas sida framförts om ökade medel till författarfondens disposition ansåg utredningen det angeläget att en provisorisk förstärkning av författarsättningen genomfördes.

De förslag som styrelsen för Sveriges författarfond lagt fram i sin anslagsframställning för budgetåret 1969/70 kunde enligt utredningens uppfattning genomföras, oberoende av vilken principiösa utredningen kunde komma att slutligen stanna för. Utredningen hyste starka sympatier för en förstärkning av dåvarande statliga insatser i den omfattning som tidigare föreslagits av Flyco, nämligen en höjning av biblioteksersättningen till 25 öre per boklån. Ökningen ansågs vara möjlig att genomföra utan ändring av författarsättningens principiella utformning.

Utskottet

Anslaget har för innevarande budgetår höjts med drygt 3,5 milj. kr. vilket gjort det möjligt att fördubbla biblioteksersättningens grundbelopp. Med hänsyn härtill och till pågående utredningsarbete rörande kulturarbetarnas ekonomiska förhållanden föreslås i propositionen inga förändringar i fråga om reglerna för de ersättningar m. m. som utgår ur anslaget utan endast förändringar av automatisk natur i fråga om anslagsbelopp.

Enligt utskottets mening är det emellertid angeläget att en ytterligare förstärkning av biblioteksersättningen, utöver den som beslöts förra året, nu kommer till stånd. Låginkomstutredningen har bekräftat att författarna allmänt sett har mycket begränsade inkomster av sin litterära verksamhet. Försäljningen av skönlitteratur i vårt land är relativt låg. Författarnas verk nyttjas främst genom biblioteken, där böckerna av samhället kostnadsfritt ställs till förfogande. Utskottet har haft tillgång till ett material som visar att endast ett mycket begränsat antal författare, för vilka den årliga utlåningssiffran överstiger 150 000, med nu utgående författarpenning kommer upp till en ersättning av över 6 000 kr. per år. Uppgår boklårens antal till 50 000 erhålles i författarpenning 3 000 kr. I detta sammanhang förtjänar att framhållas att endast ca en fjärdedel av författarfondens medel utgår som författarpenning, dvs. som individuell ersättning till svenska originalförfattare, medan den större delen av fondens medel används för stipendier, pensioner och understöd.

Med hänsyn till nuvarande ekonomiska läge har utskottet ansett sig böra stanna vid att förorda en höjning av grundbeloppet till 15 öre för lån och 60 öre för referensexemplar av svenskt originalverk, vilket innebär att anslaget bör räknas upp med 1 500 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Vid riksdagens bifall härtill tillgodoses nu ifrågavarande yrkande i motionen 1971: 812 och det önskemål beträffande nu nämnda belopp som framförts i motionen 1971: 814 medan motionerna 1971: 804 och 1971: 827 i vad avser grundbeloppen och därmed anslaget endast blir delvis tillgodosedda. Önskemålen i motionen 1971: 814 om höjning även av ersättningarna för översatta verk anser sig utskottet inte böra biträda.

Om riksdagen i enlighet med vad utskottet nu förordat anvisar ökade medel under anslaget bör enligt utskottets mening författarpenningen höjas i samma mån som biblioteksersättningen. Utskottet förordar att författarpenningen utgår med 7,5 öre för varje hemlån och med 30 öre för varje referensexemplar. På motsvarande sätt bör den nedre gränsen för utbetalning av författarpennning, som nu är 90 kr., och de gränsvärden ovanför vilka författarpennningen reduceras — f. n. 3 000 kr. där reducering sker med 50 % respektive 7 500 kr. där reducering sker med 80 % — justeras uppåt så att det antal boklån, alternativt det antal referensexemplar som ligger till grund för gränsdragningarna bibehålles i varje fall i huvudsak oförändrade.

Förutom höjning av biblioteksersättningens grundbelopp och därmed av anslaget har i motionen 1971: 827 yrkats också att riksdagen uttalar sig för en fördelning av ersättningen enligt regler som föreslagits av styrelsen för Sveriges författarfond. Detta yrkande anser sig utskottet inte böra tillstyrka.

De svenska författarna har sedan länge genom sina organisationer — fr. o. m. den 1 januari 1971 samlade i en organisation, Sveriges författarförbund — begärt rätt att få förhandla med statsmakterna om biblioteksersättningens storlek. I motionen 1971: 804 hemställes att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t, att en förhandlingsordning av rent facklig karaktär skyndsamt införs för författarna. Det yrkande som framställs i motionen 1971: 828 syftar till att faktiska förhandlingar mellan staten och Sveriges författarförbund skall komma till stånd som en förberedelse för införandet av en legal förhandlingsrätt. I motionen 1971: 812 uttalas sympatier för förhandlingsrätten dock utan att något yrkande görs härom.

Utskottet vill först erinra om att frågan om författarnas förhandlingsrätt diskuterades under 1969 års riksdag. Dåvarande chefen för utbildningsdepartementet uttalade därvid att en förhandlingsrätt skulle medföra ganska långtgående konsekvenser för upphovsrätten och upphovsrättslagstiftningen. Han förklarade vidare att man inom departe-

mentet var beredd överlägga med författare och övriga grupper av konstutövare om deras villkor.

I detta sammanhang kan vidare nämnas att 1968 års litteraturutredning i samband med den granskning av behovet av särskilda produktionsstödjande åtgärder i fråga om bokutgivningen, som är en av dess uppgifter, har att också ompröva de nuvarande statliga insatserna för direkt författarstöd. Utredningen bör därvid enligt sina direktiv väga olika möjliga insatser för författar- och litteraturstöd mot varandra inom hela området och se till den samlade verkan som man vill eftersträva.

Vidare kommer kulturrådet att i en senare fas av sitt utredningsarbete ta upp frågorna om ersättning till kulturarbetarna från mer allmänna utgångspunkter. År 1970 tillkallades en samnordisk kommitté med uppgift att verkställa en översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen. I direktiven till denna kommitté anförts bl. a. följande: »Organisationsväsendet på upphovsrättens område har efter den nuvarande upphovsrättslagstiftningens tillkomst ytterligare byggts ut och omfattar numera mycket stora grupper av upphovsmän. Organisationerna har också blivit effektivare. Detta förhållande medför, att man nu i högre grad än vid lagstiftningens tillkomst kan överväga att låta ersättningar till upphovsmännen bli föremål för kollektiva förhandlingar med upphovsmännens organisationer som förhandlingsparter. Önskemål om lagändringar i sådan riktning har framförts från upphovsmannahåll.»

Vad beträffar den typ av förhandlingar, som med olika ordval men med enligt utskottets mening i huvudsak samma innehåll förordas i motionerna 1971: 804 och 1971: 828, får utskottet framhålla att det enligt vad utskottet erfarit redan förekommer kontakter mellan utbildningsdepartementet och Konstnärliga och litterära yrkesutövarers samarbetsnämnd (KLYS). Utskottet vill uttrycka sin tillfredsställelse häröver men samtidigt framhålla att det enligt utskottets mening vore värdefullt om dessa kontakter utvecklades till mera frekventa och systematiserade förhandlingsliknande överläggningar. Utskottet anser att det vid dylika överläggningar borde finnas förutsättningar för fördjupade diskussioner beträffande biblioteksersättningens storlek och konstruktion. Författarnas fast etablerade fackliga verksamhet synes ge särskilt goda förutsättningar för dylika diskussioner. Önskemålen i motionerna kan därmed anses vara i huvudsak tillgodosedda. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge till känna för Kungl. Maj:t.

Under återopandande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen i anledning av motionerna 1971: 804, 1971: 812, 1971: 814 och 1971: 827, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, medger att biblioteksersättningens grundbelopp höjes från 12 öre till 15 öre för lån av rättsskyddat svenskt originalverk och från 48 öre till 60 öre för i referenssamling ingående exemplar av sådant verk,

2. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1971:804 och 1971: 827 ävensom med bifall till motionen 1971: 814, samtliga motioner i vad de avser medelsanvisningen, till *Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.* för budgetåret 1971/72 anvisar ett förslagsanslag av 8 757 000 kr.,
3. att riksdagen avslår motionen 1971: 827 i vad den avser regler för fördelning av biblioteksansättningen,
4. att riksdagen i anledning av motionerna 1971: 804 och 1971: 828 i vad avser förhandlingar som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 18 mars 1971

På kulturutskottets vägnar

LENNART MATTSSON

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c), Björk i Göteborg (s), Larsson i Vänersborg (s), Källstad (fp), fru Sundström (s), herr Nilsson i Agnäs (m), fru Berglund (s), herrar Sundman (c), Zachrisson (s), fru Fränkel (fp), herr Leander (s), fru Mogård (m), herrar Green (s), Eriksson i Ulfsbyn (c) och fru Ryding (vpk).

Reservation

av herrar Björk i Göteborg (s), Larsson i Vänersborg (s), fru Sundström (s), fru Berglund (s), herrar Zachrisson (s), Leander (s) och Green (s) som anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar med »Enligt utskottets» och på s. 4 slutar med »huvudsak oförändrad» bort ha följande lydelse:

»Material från pågående utredningar till belysning av författarnas villkor i relation till andra kategorier av kulturarbetare har ej förelagat vid utskottets behandling av förevarande motioner. Utskottet saknar dock anledning att bestrida uttalandet i motionen 1971: 814 att författarna allmänt sett har mycket begränsade inkomster av sin litterära verksamhet. Uttalandet i motionen 1971: 827 att den svenska författarkåren utgör en av landets mest utpräglade låginkomstgrupper synes däremot vara i behov av vissa preciseringar. Ostridigt torde vara att ett antal författare, som helt försörjer sig på sitt författarskap och därtill

knutna arbetsuppgifter, tillhör de utpräglade låginkomstgrupperna, medan andra befinner sig i ett gynnsammare läge, antingen på grund av inkomster från författarskap eller från annan verksamhet.

Vad närmast beträffar höjningar av bibliotekersättningen enligt motionärernas förslag synes dessa oundvikligen ge mer åt populära författare med ibland betydande inkomster än åt en del föga lästa men högt kvalificerade författare i ett besvärligt ekonomiskt läge. Bibliotekersättningen utgör sålunda ett långtifrån idealiskt instrument för sociala och ekonomiska utjämningssträvanden.

Om man i stället betraktar bibliotekersättningen som ersättning för utnyttjat arbete, måste det beaktas att varje ersättningskrav gentemot samhället har att vägas mot andra krav som ställes på samhället och mot samhällets möjligheter att tillgodose samtliga dessa krav. En rättslig grundval för författarnas ersättningskrav föreligger ännu inte. Årets budget präglas av utomordentligt stark restriktivitet. Följden därav är att många i och för sig behjärtansvärda krav från olika grupper och intressen ej kunnat tillgodoses. Angelägenheten att med hjälp av budgetpolitiken trygga den ekonomiska stabiliteten har dock av riksdagen bedömts som ett överordnat mål. Mot bakgrund av att bibliotekersättningens grundbelopp fördubblats under innevarande budgetår, finner utskottet tillräckliga skäl föreligga att avvakta en ytterligare höjning, tills gynnsammare budgetmässiga förutsättningar föreligger. Utskottet förutsätter sålunda att en sådan höjning skall kunna komma till stånd under de angivna förutsättningarna. Samtidigt vill emellertid utskottet starkt understryka, att samhällets insatser för författarna i ökad utsträckning bör utformas med hänsyn tagen till sociala utjämnings- och rättvisesynpunkter.

Med hänvisning till det anförda yrkar utskottet avslag på samtliga motionsyrkanden om ändringar av bibliotekersättningens grundbelopp och därav följande höjningar av anslaget utöver Kungl. Maj:ts förslag.»

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

- »1. att riksdagen med avslag å motionerna 1971: 804, 1971: 812, 1971: 814 och 1971: 827, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, uttalar sig för ett bibehållande under nästa budgetår av bibliotekersättningens grundbelopp,»

dels utskottets hemställan under 2 — vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 1 — bort ha följande lydelse:

- »2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna 1971: 804, 1971: 814 och 1971: 827, samtliga motioner i vad de avser medelsanvisningen, till *Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.* för budgetåret 1971/72 anvisar ett förslagsanslag av 7 257 000 kr.,».

Särskilt yttrande

av herr Sundman (c) och fru Ryding (vpk) som anfört följande:

»Då av oss framfört yrkande om en höjning av biblioteksansättningen till 25 öre för lån av svenskt originalverk inte fått utskottets gehör, har vi anslutit oss till det ställningstagande som kunnat vinna majoritet i utskottet, nämligen att grundbeloppet bör bestämmas till 15 öre så att i varje fall någon höjning åstadkommes för budgetåret 1971/72. Eftersom det rör sig om en ersättning för nyttjande av författarnas verk och eftersom grundbeloppet 25 öre redan tidigare borde ha varit etablerat i budgeten, finner vi det inte vara rimligt att avvisa ett yrkande om höjning till nämnda belopp med hänvisning till det ansträngda ekonomiska läget.»